

Naisyrittäjät myrskyisinä aikoina Tutkimusraportti

FEMale-yrittäjien osaamisen
parantamisen polut RESilienssiin Covidin
jälkeisellä aikakaudella

Ehdotuspyyntö: KA220-ADU –
Aikuiskoulutuksen
yhteistyökumppanuudet

Hankkeen numero:
2022-1-HU01-KA220-ADU-000089295

Naisyrittäjät myrskyisinä aikoina

Tutkimusraportti

Tekijät

Orsolya Gergely, SAPIENTIA Transilvanian unkarilainen yliopisto

Beáta Kádár, SAPIENTIA Transilvanian unkarilainen yliopisto

Eszter Szőnyi, HÉTFA-tutkimuslaitos

Katalin Oborni, HÉTFA-tutkimuslaitos

2023

HANKKEEN TULOS 1

Tämä tutkimusraportti on kehitetty RE-FEM – "Upskilling pathways for REsiliency in the post-Covid era for FEMale Entrepreneurs" -hankkeen puitteissa. RE-FEM on aikuiskoulutuksen strateginen hanke, jota osarahoittaa Euroopan unionin Erasmus+-ohjelma rekisteröintinumeroilla 2022-1-HU01-KA220-ADU-000089295. Johtava kumppani: HÉTFA Research Institute. Tämä asiakirja on laadittu osana RE-FEM-työpaketin 2 "Valmistelemaa tutkimusta", jota koordinoi Transilvanian unkarilainen SAPIENTIA-yliopisto.

Osallistujien:

Miguel Ángel Moya Collado, Nieves García Pereira, Andalusia Emprénde Fundación Pública Andaluza (ES);

Ann-Sofi Backgren, Jasmine Urwäder, Brand-Sofi (FI);

Zsuzsanna Ludmán, Boróka Szarvák, Csenge Ilyés, Hetfan tutkimuslaitos (HU);

Sanja Popović-Pantić, Ana Kovačević, Mirjana Dejanović, Mihajlo Pupin -instituutti (SRB);

Dr. Ralitsa Zhekova, Mariya Zlateva - yrittäjyyden ja innovaatioiden alueellinen virasto - Varna (BG);

Cecilia Kirov-Farkas, SEED-säätiö (HU);

Veronika Blizman Servilová, Alica Cikatricisová, Katarína Gavalcová, Slovakian yritysvirasto (SK).

RE-FEM-hankkeessa tuotetut materiaalit on tarkoitettu opetuskäyttöön, joten niitä voi käyttää vapaasti tähän tarkoitukseen, mutta niiden sisältöä ei saa muokata tai jatkokehittää ilman yhteistyökumppaneiden kirjallista lupaa. Asiakirjan uudelleenjulkaiseminen muuttumattomalla sisällöllä on mahdollista vain, jos tekijä ja alkuperäisen materiaalin lähde on määritelty selkeästi.

Kontakti: <https://refem.eu/>, internationaloffice@hetfa.hu

Ensimmäinen painos, 2023

Ehdotettu lainaus:

Orsolya Gergely, Katalin Oborni, Eszter Szőnyi, Beáta Kádár (2023).

Naisyrittäjät myrskyisinä aikoina.

RE-FEM-hankkeessa kehitetty tutkimusraportti – "Upskilling pathways for REsiliency in the post-Covid era for FEMale Entrepreneurs"

Tiivistelmä

Näinä haastavina aikoina on äärimmäisen tärkeää voimaannuttaa naisyrittäjiä, erityisesti niitä, joilla on muita vähemmän mahdollisuuksia ja joilla on esteitä saada mielekästä tukea liiketoimintasuunnitelmiansa toteuttamisessa ja kehittämisessä. Covid-19-pandemian aiheuttamat haasteet korostavat, että naisyrittäjien on oltava joustavia ja selviytymiskykyisiä, parannettava digitaalisia taitoja ja sovellettava tehokkaita kriisinhallintastrategioita. Tämän tarpeen perusteella on olennaisen tärkeää kehittää räätälöityjä toimia, joissa keskitytään innovatiivisiin ja käytännöllisiin ratkaisuihin naisyrittäjien taitojen parantamisen ja selviytymiskyvyn tukemiseksi. RE-FEM-hanke haluaa lisätä uutta näkemystä, joka on ratkaisevan tärkeää naisten tehokkaammalle yrittäjyyden kehittämiselle tutkimuksen, tarveperusteisten, korkealaatuisten koulutusmateriaalien, verkko-oppimismoduulien, politiikatutkimuksen ja kansainvälisen verkostoryhmän perustamisen avulla kaikille hankkeessa mukana oleville kohderyhmille.

Hankkeen ensimmäisessä toimesta tehtiin maiden välistä tutkimusta (*työpaketin 2 yhteydessä*) sen selvittämiseksi, miten kriisit vaikuttavat naisyrittäjiin, sekä tieteellisen taustan ja lähtökohdan tarjoamiseksi hankkeen puitteissa toteutettaville jatkotoimille, kuten **koulutuskäsikirjalle** (hankkeen tulos 2), **verkkokoulutuslustalle** (**hankkeen tulos 3**) ja **Toimintapoliittinen tutkimus** (*hankkeen tulos 4*).

Tutkimuksen tavoitteena oli **1) vastata haasteisiin, joita naisyrittäjät kohtasivat COVID-19-pandemian aikana, sitten Covidin jälkeisenä aikana ja energiakriisinä**, ja 2) oppia strategioista ja mahdollisuuksista, joita naisyrittäjät käyttivät **haasteiden ja vaikeuksien kohtaamiseen**.

Tutkimukseen osallistuivat kaikki hankemaat; siksi keräsimme tietoja Suomesta, Bulgariasta, Unkarista, Romaniasta (Transilvania), Serbiasta, Slovakiasta ja Espanjasta (Andalúzia) hankkeen jäsenten myötävaikutuksella. Menetelmä koostui kirjoituspöytätyöstä, naisyrittäjille jaetusta verkkokyselystä, asiantuntijahaastatteluista ja naisyrittäjien puolistrukturoiduista haastatteluista.

Tutkimus tehtiin 7 maassa: Bulgariassa, Suomessa, Unkarissa, Romaniassa, Serbiassa, Slovakiassa ja Espanjassa (Romaniassa vain Transilvaniassa ja Espanjassa vain Andalusiassa). Tutkimuksessa kerättiin tietoa naisyrittäjiltä, ja siinä keskityttiin haasteisiin, vaikeuksiin, joita he ovat kohdanneet kriisiaikoina, sekä heidän strategioihinsa näiden

haasteiden lieventämiseksi tai voittamiseksi, liiketoiminnan suuntaamiseksi uudelleen ja mukauttamiseksi.

Kyselyyn vastasi yli kuusisataa (608) vastaajaa. Tyypillinen 41–50-vuotias (36 %) ja 51–60-vuotias (28 %) vastaaja on korkeasti koulutettu: 33 % on mikroyrityksensä ainoa omistaja, hänellä ei ole työntekijöitä (itsensä lisäksi) ja lähes 50 %:lla on enintään 10 työntekijää tammikuusta 2022 lähtien. Lisäksi lähes 2/3 vastaajista ilmoitti yrityksensä liikevaihdon olevan enintään 50 tuhatta euroa – 27 % alle 10 tuhatta euroa. Yritys on myös pääasiallinen toiminta tai pääasiallinen tulonlähde 65 prosentille vastaajista, joilla ei ole muuta ammattia kuin se.

Useimmin raportoitu covid-19-vaikutus, jonka lähes kolmannes (29,8 %) vastaajista totesi, oli "kysynnän lasku" tai joissakin tapauksissa kysynnän puuttuminen kokonaan. Sitä seurasivat liikevaihdon lasku (17,3 %) ja verkkokaupan kasvu (8,6 %). Kyselyssä kysyttiin myös **naisyrittäjien kolmesta tärkeimmästä toimesta pandemian vaikutusten lieventämiseksi** yrityksissään (järjestyksessä). Vastaajista 31,3 prosenttia ilmoitti tärkeimmäksi toimenpiteeksi uusien tai muutettujen toimintojen käyttöönoton, 13 prosenttia vähensi tai keskeytti yrityksensä toiminnan ja 10,4 prosenttia vahvisti verkkokauppaa pandemian vaikutusten lieventämiseksi. Toiseksi käytetyimpiä toimia olivat myös verkkokaupan vahvistaminen (9,5 %), työajan lyhentäminen (9,2 %) ja kehittämis- ja ylläpitotoimet (8,4 %), kun taas kolmannella sijalla toteutettiin eniten (samassa määrin – 7,4 %) (valtion)tuen ja uusien muutettujen toimintojen käyttöä. On kuitenkin tärkeää huomata, että 11,3 prosenttia ilmoitti, ettei toimiin ryhdytty.

Kaikkien vastaajien käsityksen perusteella **tasapaino kotitalous- ja (lasten)hoitovelvollisuuksien jakautumisessa kumppanin kanssa ei muuttunut merkittävästi:** kaiken kaikkiaan 52,8% ilmoitti, että tasapaino näiden vastuiden jakamisessa on suunnilleen sama kuin ennen pandemiaa. Hieman suurempi osuus vastaajista sanoi, että näiden toimintojen jakautuminen on jonkin verran tai huomattavasti tasapainoisempaa kuin ennen pandemiaa, kuin ne, jotka sanoivat, että se on (jonkin verran tai merkittävästi) vähemmän tasapainoinen (15,8% verrattuna 13,7%:iin), kun taas 17,8%:lla ei ollut kumppania tai ei asunut heidän kanssaan kyselyn aikaan. Maiden mukaan 40–48,4 prosenttia vastaajista ilmoitti, että näiden vastuiden tasapaino kotitaloudessa on suunnilleen sama kuin aiemmin Bulgariassa, Unkarissa ja Romaniassa, kun taas Serbiassa, Espanjassa, Slovakiassa ja Suomessa tähän vastasi yli puolet vastaajista (52,3–60,1 prosenttia). Niiden vastaajien osuus, joiden tasapaino oli huomattavasti heikompi, oli suurin Slovakiassa (8,4 %), kun taas suurin osuus vastaajista, jotka ilmoittivat hieman epätasaisemmasta toiminnanjaosta, oli Unkarista (11,2 %), Romaniasta (10,5 %) ja Suomesta

(10,1 %). Vastaajat ilmoittivat, että nämä vastuut jakautuivat huomattavasti tasapainoisemmin suurimpien osuuksien osalta Bulgariassa (20 %) ja hieman tasapainoisemmin Bulgariassa (13,3 %), Romaniassa (12,6 %) ja Slovakiassa (12 %).

Mitä tulee käsitykseen valmiudesta hallita tulevia kriisejä, lähes 50 prosenttia vastaajista tuntee olevansa jonkin verran valmiimpia hallitsemaan mahdollisia kriisejä, lähes 1/3 tuntee olevansa täysin valmistautuneempi, kun taas 20 prosenttia ei tunne olevansa paremmin valmistautunut covid-19-pandemian jälkeen.

Tutkimusanalyysi tarjoaa arvokasta tietoa naisyrittäjien kokemuksista ja vastauksista covid-19-pandemian aikana ja pandemian jälkeisessä elpymisvaiheessa ja valottaa heidän selviytymis- ja sopeutumiskykyään haasteiden edessä. Vaikka näissä tuloksissa keskitytään covid-19:n aiheuttamien vaikeuksien vaikutuksiin, haastatteluista kerätyt tiedot osoittavat hyvin erilaisen näkökulman kriisin vaikutuksiin. Pandemia näyttää tarjonneen tahattomasti mahdollisuuden yrittäjähenkiseen oppimiseen ja luonut ainutlaatuisen laboratorioympäristön, jossa naisyrittäjät saattoivat terävöittää taitojaan ja parantaa selviytymiskykyään. Pandemian aikana kehitettyjen taitojen pohjalta COVID-19: n aikana saatuja kokemuksia ja hankittuja taitoja mukautetaan jatkuvasti viime aikoina haastavissa tilanteissa.

Asiantuntijahaastattelujen mukaan **naisyrittäjille olisi omistettava kohdennettuja politiikkoja, tukiohjelmia ja aloitteita paitsi kriisien aikana myös johdonmukaisesti ja että näissä ohjelmissa olisi tunnustettava naisyrittäjien liike-elämässä kohtaamat erityiset haasteet ja puututtava niihin.** Naisyrittäjien tukemista selitettiin sillä, että menestyvät naisyrittäjät hyödyttävät yhteiskuntaa edistämällä talouskasvua. Osa asiantuntijoista korosti myös, että sukupuolineutraaleilla ohjelmilla on oma roolinsa ja merkityksensä naisyrittäjien tukemisessa. Lisäksi korostettiin yleisesti, että kaikkien tasojen (EU, valtiot, alue- ja paikallishallinto, naisjärjestöt ja yrittäjäjärjestöt) olisi otettava vastuu ja resurssit erityisten tukiohjelmien täytäntöönpanosta.

Vastaajien tarinoiden painopiste ulottui COVID-19: n ja sen vaikutusten ulkopuolelle. Se kattoi kaikki muut haasteet, joita he olivat kohdanneet covid-19-pandemian edellisen aallon jälkeen. Tämä näkökulman muutos haasteisiin ja kriiseihin korostui erityisesti naisyrittäjien jakamissa kertomuksissa. Tämä oivallus sai meidät kuvaamaan analyysimme kontekstia jatkuvana monikriisinä, joka voidaan määritellä COVID-19: n laskun jälkeiseksi seuraavaksi vaiheeksi.

Kun kaikki 56 haastattelua on analysoitu, tärkeimmät tulokset voidaan esittää kolmella pääavainsanalla: **haasteet, strategiat ja tuki sekä tarpeet.**

Kuvaamaan kausaalisesti toisiinsa liittyviä kriisitilanteita, joita naisyrittäjät kokivat Covidin jälkeisenä aikana, käytimme termiä "polykriisi". **Polykriisi, jonka keskiössä on COVID-19, on edistänyt naisyrittäjien yrittäjäoppimista. He ovat saaneet arvokasta kokemusta, parantaneet taitojaan yrittäjyytensä ammattimaistamiseksi, vahvistaneet olemassa olevia yhteisöjä tai alkaneet rakentaa niitä sekä tarttuneet uusiin liiketoimintamahdollisuuksiin kriisin aikana kohtaamiensa rajoitusten puitteissa.** Siksi väitämme, että on tärkeää tunnustaa, että vaikka numeeriset tiedot voivat viitata kielteisiin vaikutuksiin, lukuisat naisyrittäjät ovat onnistuneet voittamaan COVID-19: n ja monikriisin aiheuttamat haasteet. Haastava pandemia ja uusien kriisien aiheuttamat vaikeudet tarjosivat pohjimmiltaan pienille ja keskisuurille naisyrittäjille ainutlaatuisen tilaisuuden hankkia taitoja ja tietoja, joita menestyminen haastavissa olosuhteissa edellyttää.

On tärkeää tunnustaa, että naisvastaajat tunnistivat mukana olevien sidosryhmien moninaisuuden tai sen, kenen pitäisi olla mukana tukemassa naisyrittäjiä. Oli selvää, että yhteistyö eri henkilöiden ja yhteisöjen, kuten yrittäjien, päättäjien, koulujen, yliopistojen ja koulutuskeskusten, välillä on elintärkeää resurssien ja ohjauksen tarjoamiseksi.

Valtion tason tukiohjelmat vaihtelevat maittain, ja joissakin maissa on vankempia valtion ohjelmia (Suomi, Espanja, Serbia, Bulgaria) ja toisissa vähemmän läsnäoloa (Romania, Unkari, Slovakia). Haastatellut naiset jakoivat kokemuksiaan kriiseistä selviytymisestä, ja se vahvisti näkemystä siitä, että pienemmät yritykset saavat vähemmän valtion tason tukea. Ulkoista rahoitusta, joko valtiolta tai kaupallisista lähteistä, käytettiin harvemmin, mikä johtui usein soveltumattomuudesta tai siitä, että haasteita oli enemmän kuin hyötyä. Tämän seurauksena **naisyrittäjät pitivät julkista tukea jossain määrin riittämättömänä myös siksi, että nämä ohjelmat eivät vastanneet tehokkaasti pandemian aikana kohtaamaansa hoitotyön lisääntyneeseen kysyntään.** Ei ole yllättävää, että sen lisäksi, että vaadittiin naisyrittäjien taloudellisen tuen lisäämistä yleensä, ilmaistiin selkeä tarve lisätä erityisesti naisyrittäjille räätälöityä tukea, jota pidettiin ratkaisevana askeleena naisyrittäjyyden voimaannuttamisessa.

Naisyrittäjien haastatteluista kävi ilmi, että yksityisen sektorin resursseihin luotetaan virallisen valtion tuen sijaan merkittävästi. Valtion tason ohjelmien saatavuudesta riippumatta oli tavallista, että naisyrittäjät luottivat yksityisen sektorin resursseihin, mukaan lukien perheen tuki, henkilökohtaiset säästöt ja sukulaisten lainat.

Perheenjäsenet, erityisesti aviomiehet, tarjosivat usein lastenhoitotukea tai taloudellista apua riippuen yrityksen roolista perheen taloudellisessa turvassa. Kuten asiantuntijahaastateltavat ovat jo korostaneet, vain naisille tarkoitetuilla epävirallisilla ja virallisilla ryhmillä oli merkittävä rooli naisyrittäjien tukemisessa pandemian aikana ja sen jälkeen. Nämä ryhmät toimivat tiedon jakamisen, taitojen kehittämisen ja keskinäisen tuen tiloina.

Sen lisäksi, että naisyrittäjät korostivat yksityiseltä sektorilta saatua tukea, he ymmärsivät selvästi eri sidosryhmien monimutkaisuuden ja roolit eri tasoilla heidän tukemisessaan ja voimaannuttamisessaan. **Haastateltavat korostivat sellaisten tukijärjestelmien merkitystä, jotka vastaavat naisyrittäjien kokonaisvaltaisiin tarpeisiin.** Tähän sisältyy perheen tuki, pääsy asiaankuuluviin koulutusohjelmiin ja sellaisen ympäristön luominen, joka pystyy vastaamaan tarpeeseen tasapainottaa liike- ja henkilökohtaiset vastuut. Tehokkaan tukijärjestelmän lisäksi korostettiin tietoisuuden lisäämistä naisyrittäjien tukitarpeista, ja merkittävä rooli annettiin naisia tukeville yhdistyksille ja järjestöille. Siksi korostettiin myös, että on tärkeää tukea yhdistyksiä ja organisaatioita, jotka pyrkivät lisäämään naisten vaikutusmahdollisuuksia ja auttamaan heitä yrittäjyydessä.

Jotkut haastateltavat ehdottivat rakenteellisia muutoksia naisyrittäjien yhtäläisten mahdollisuuksien parantamiseksi. Muutamat naiset korostivat, että yrittäjyyskasvatus olisi aloitettava jo varhain koulussa, koska se lisäisi naisten yrittäjyyspotentiaalia ja naisyrittäjien mahdollisuuksia saada paremmat valmiudet. Toinen korosti, että tietoisuuden lisääminen naisyrittäjyydestä ja heidän esteistään stereotyyppien torjumiseksi lisäisi osaltaan naisten mahdollisuuksia osallistua yrittäjyyteen. Kolmanneksi korostettiin myös, että naisyrittäjien kokonaisvaltaiset tarpeet olisi otettava huomioon työ- ja yksityiselämän yhteensovittamiseen liittyvien vaikeuksien voittamiseksi, kun suunnitellaan politiikkaa ja toimenpiteitä naisyrittäjien tukemiseksi (esim. lastenhoitotuen harkitseminen, päiväkotipaikkojen lisääminen).

Haastatteluissa nousi esiin viisi taitojen ja osaamisen kehittämisen osa-aluetta, jotka liittyvät naisyrittäjien tukemiseen, jotta he voivat parantaa selviytymiskykyään kriisiaikoina: **mentorointi, verkostoituminen, talouslukutaito ja -tietoisuus, digitaalinen lukutaito, mielenterveys ja kestävät vihreät käytännöt.** Haastateltavat korostivat naisyrittäjien taitojen ja osaamisen kehittämisen tärkeyttä ja korostivat tarvetta valtion tason tukiohjelmille, jotka on räätälöity heidän erityistarpeisiinsa ja saatavuuteensa. Naisyrittäjien mielenterveys on toinen huolenaihe. Yrittäjyyteen liittyvistä paineista ja haasteista selviytyminen erityisesti kriisiaikoina, jolloin hoivatyön lisääntynyt taakka ei kohdistu

yksinomaan vaan suurelta osin naisten harteille. Todettiin, että tarvitaan ohjelmia ja resursseja naisyrittäjien mielenterveyden tukemiseksi.

Vaikka se ei ole ensisijainen painopiste, jotkut naisyrittäjät harkitsevat laajentumista kansainvälisille markkinoille. Tähän näkökohtaan liittyy sekä mahdollisuuksia että haasteita, ja se voisi hyötyä kohdennetusta tuesta ja koulutuksesta. Kuulimme myös esimerkkejä naisyrittäjistä, jotka ovat laajentaneet kohderyhmiään ulkomaille muuton seurauksena.

Muutoksenhallintaa ja kriisinhallintaa koskevien ohjelmien ohella vihreiden ja kestävien käytäntöjen omaksuminen näyttäytyi välineenä, jolla naisyrittäjille annettiin mahdollisuus sopeutua muuttuviin ympäristöihin. Naisyrittäjät ovat yhä kiinnostuneempia ympäristöystävällisistä ja energiatehokkaista lähestymistavoista, jotka voidaan nähdä kehitys- ja tukiohjelmien mahdollisuutena.

Tutkimustuloksemme osoittavat, että naisyrittäjät vastasivat näihin haasteisiin korkeammalla ammattitaidolla, ottamalla käyttöön innovatiivisia strategioita ja parantamalla taitojaan navigoida pandemian aiheuttamissa esteissä. Keskeistä tässä ammattimaistumisprosessissa on heidän liiketoimintansa uudistaminen. Kyselyyn vastanneet naisyrittäjät ovat lisänneet läsnäoloaan paikallisilla ja joissakin tapauksissa kansainvälisillä markkinoilla. Laajentuminen johtuu niiden sitoutumisesta monipuoliseen ja monipuoliseen toimintaan sekä digitaalisten alustojen ja työkalujen tehokkaasta hyödyntämisestä. **COVID-19: n aikana käytetyt strategiat selviytymiseksi ja esteiden voittamiseksi ovat edistäneet merkittävästi yrittäjyystaitojen kehittämistä ja oppimista. Tässä oppimisprosessissa epävirallisten/muodollisten yhteisöjen, erityisesti vain naisille tarkoitettujen turvallisten tilojen, rooli on merkittävä. Sosiaalisen pääoman kertyminen on noussut merkittäväksi tekijäksi niiden kyvyssä paitsi selviytyä myös innovoida liiketoimintaansa haastavina aikoina.**

Verkkosivusto

www.refem.eu

Sähköposti:

hetfa_re-fem@hetfa.eu

Facebook:

www.facebook.com/REFEM0

Sirkuttaa:

@RE-FEM-hanke

LinkedIn:

www.linkedin.com/RE-FEM

**Co-funded by
the European Union**

Euroopan koulutuksen ja kulttuurin toimeenpanoviraston (EACEA) näkemyksiä ja mielipiteitä. Euroopan unionia tai EACEAa ei voida pitää niistä vastuussa.

Euroopan unionin rahoittama. Esitetyt näkemykset ja mielipiteet ovat kuitenkin vain laatijan tai laatijoiden näkemyksiä ja mielipiteitä, eivätkä ne välttämättä edusta Euroopan unionin tai